

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:31
sssjournal.com

pp.1569-1581
ISSN:2587-1587

2019 / March / Mart
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 30/01/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 31/03/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 31.03.2019

İSLAMİ FEMİNİST KONCA KURİŞ ÜZERİNE

ABOUT ISLAMIC FEMINIST KONCA KURİŞ

Psikolojik Danışman, Hacı ÖZDEMİR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın ve Aile Araştırmaları, nefier55@gmail.com, Samsun/Türkiye

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1342>

Reference : Özdemir H. (2019). "İslami Feminist Konca Kuriş Üzerine", International Social Sciences Studies Journal, 5(31): 1569-1581.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, genel kapsamıyla İslami Feminizmin ortaya çıkışını, amaçlarını, temsilcilerinin söylemlerini ortaya koyarak Türkiye'de ilk İslami Feminist olarak kabul edilen Konca Kuriş'in yaşamı ve söylemlerinin İslami Feminizmle kesiştiği noktaları tespit etmektir. Bu amaç kapsamında Konca Kuriş'in hayatı ve söylemleri üzerine odaklanılmıştır. İbadetin Türkçe yapılabilmesi, kadınların regl dönemlerinde namaz kıyıp oruç tutabileceği, Kur'an'da çarşafın olmadığı, Kur'an'da kadın ve erkeğe eşitlikçi yaklaşımın olduğu, kadınların da erkekler gibi cuma ve cenaze namazına katılabileceği, erkeklerle birlikte namaz kılabilmesi yönündeki söylemlerinin İslami Feminizmin söylemleriyle kesişerek İslami Feminizmin ideolojisine denk düştüğü tespit görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Konca Kuriş, Feminizm, İslami Feminizm

ABSTRACT

There have been many crises in the historical process, however, the global crisis, which started in the 1990s and The aim of this study is in general context to present the emergence of Islamic Feminism, its aims and the discourses of its representatives, and to determine the points where the life and discourses of Konca Kuriş, considered as the first Islamic Feminist in Turkey, intersect with Islamic Feminism. Within the scope of this aim, Konca Kuriş's life and discourse has been focused on. In the manner that women can perform prayers during the periods of their menstrual periods, that there is no chador in the Qur'an, that there is an equitable approach for women and men in the Qur'an, that women can attend Friday and the funeral prayers and perform prayers together with men; the discourses has been observed that they coincide with the ideology of Islamic Feminism and they are suitable for the ideology of Islamic Feminism.

Keywords: Konca Kuriş, Feminism, Islamic Feminism

1.GİRİŞ

Kadın sorunu, bünyesinde birçok unsuru barındıran ekonomik, politik, psikolojik, sosyolojik taraflarıyla karmaşık bir olgudur. Feminizmi genel olarak, kadın- erkek ayrımcılığına her açıdan karşı çıkan, cinsler arasında siyasal, ekonomik ve toplumsal eşitliği savunan özgürlükçü bir görüş olarak ifade etmek mümkündür (İmançer, 2002). Feminizm, cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir hareket olarak ortaya çıkmıştır (hooks, 2000).

Türkiye'de feminist hareket, tıpkı Batı'da olduğu gibi kadınların hak arayışları kapsamında yaptıkları mücadelelerden başlayarak gündeme gelmiş ve toplumsal yaşamda karşılık bulmuştur. Bu mücadele sürecinde sosyal, ekonomik, hukuki gerekse dini faktörlerin etkili olduğunu göz önünde bulundurursak, Türkiye de dâhil olmak üzere Müslüman ülkelerde kadınların eşitlik mücadelesini dini referanslara

başvurarak yapması, 1990'lı yıllardan başlayarak İslami Feminizm kavramını tartışmaya açmıştır (Bešli, 2013: 1).

İslamcı Feminizm kavramının, kavramsal yönden ele alınışında karmaşık bir terminoloji hâkimdir. Gündeme geldiği günden bu yana İslami Feminizm için birçok isimlendirme kullanılmıştır. Bunlar İslamcı feminizm/feminist, İslamcı kadın hareketi, İslâmî feminizm/feminist, İslâmî kadın hareketi, İslâmî kadın hareketliliği, Müslüman feminizmi/feminist, Müslüman kadın hareketi, dindar feminist, dindar kadın hareketi, türbanlı feminist, türbancı feminist, başörtülü feminist şeklinde sıralanabilir. İslamcı kadınların inanç temelli ideolojileriyle feminizm ideolojisine olan dirsek temasını özetleyen dolayısıyla da en ortak niteliklerine bağlı olarak yapılacak bir genellemenin isimlendirilmesine en yakın kavramsal terkip olarak "İslamcı feminizm/feminist" kavramı daha tercih edilebilir görünmektedir. Bu İslamcılık ve feminizm ideolojilerinden bir terkip veya iki ideolojinin de mensubu olanları anlatan bir terkip olarak anlaşılabilir (Tunç, 2018). Bu çalışmada İslamcı feminizm/feminist kavramı yerine İslami feminizm/feminist kavramı tercih edilmiştir.

İslami Feminizm kadının toplumsal yaşamdaki konumunun kutsal metinler ve kitap bazında düzenlenmesi için verilen mücadeledir. Margot Badran, çıkış noktasını Kur'an'dan alan ve kadın-erkek için hak ve adaleti hedefleyen İslami Feminizmin en öz haliyle "İslami bir paradigma dahilinde ifade edilen feminist bir söylem ve uygulama" biçiminde ifade etmektedir (Badran, 2009: 242).

İslami Feminizm, İslam'ın liberal bir bakışa sahip olduğunu kabul etmekte ve bunu günümüz yaşamına uydurmaya çalışmaktadır. İslami Feminizme göre İslam hakkındaki bilgilerimize yapay olarak erkekler tarafından üretilen ataerkil anlayışı hâkimdir ancak bu anlayış gerçek İslam'ı yansıtmamaktadır. İlk olarak Kur'an öğretilerine odaklanılması gerektiğini çünkü birçok hadis ve şer'i düzenin, İslam'ın ataerkil yorumlamaları olduğuna dikkat çekmektedir. Genel olarak dinlerin, cinsiyetler arasındaki ilişkiler üzerine ataerkil bir bakış açısı olduğunu söylemek mümkündür. İncil'de Âdem ile Havva arasındaki ilişki, pek çok dinin kadına bakış açısını da sembolize eder. Havva baştan çıkartma ve günahın sembolü haline geldi. Bunun sonucunda kadın, kurtuluşa ve cennete sonsuz yaşama, erkeğe kıyasla daha az layık olarak yaftalanmıştır (Darvishpour, 2003: 57).

Bu çalışmanın amacı, genel kapsamıyla İslami Feminizmin ortaya çıkışını, amaçlarını, temsilcilerinin söylemlerini ortaya koyarak Türkiye'de ilk İslami Feminist olarak kabul edilen Konca Kuriş'in yaşamı ve söylemlerinin İslami Feminizmle kesiştiği noktaları tespit etmektir. Türkiye'de İslami Feminizmi konuşmak; 28 Şubat sürecini, başörtü yasağını ve ikna odalarını, 1990'lı yılların siyasi iklimini detaylıca ele almayı gerektirmektedir. Lakin söz konusu detayları ortaya koymak bu çalışmanın sınırlarını aşacak derecede iddialı olacağı için bu noktalara değinilmeyecektir. Genel manada İslami Feminizmin savları ve Konca Kuriş'in yaşamı ve söylemlerine odaklanılacaktır.

2. İSLAMİ FEMİNİZM

İslami Feminizm 1990'lı yıllarda Müslüman coğrafyalarda ortaya çıkmış bir kavram ve düşünce biçimidir. Badran'a dikkat çektiği nokta İslami Feminizm kavramını ilk kullananların 1992'de Tahran'da kurulmuş olan Zanan gazetesinin kadın editörleridir. Suudi Arabistan'da Mai Yamani ise bu ifadeyi ilk olarak 1996'da yayımlanmış olan "Feminism and Islam" adlı kitabında kullanmıştır. Türkiye'de İslami Feminizm kavramı ilk olarak 1990'lı yıllarda akademisyen Yeşim Arat ve Feride Acar'ın makalelerinde ve Nilüfer Göle'nin Modern Mahrem kitabında yeni bir feminist fraksiyonu açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Yine Shamima Shaikh de çalışmalarında ve söylemlerinde İslami Feminizm kavramını kullanmıştır (Badran, 2009: 243-244). İslami Feminizm tartışmalarına yol açan önemli bir isim de Kasım Emin'dir. Emin'in 1899'da basılan, kadınların eğitimini, çok eşli evlilik, boşanma yasalarında düzenlemeyi ve peçenin kaldırılmasını savunan 'Tahrir'ül Mer'e' (Kadınların Özgürleşmesi) isimli eseri Müslüman coğrafyada kadın hareketlerine yön ve destek vermesi açısından önemlidir. Ek olarak Halil Hamit'in 'İslamiyet'te Feminizm yahut Alem-i Nisvanda Müsavat-ı Tamme' (İslamiyet'te Feminizm veya Kadınlık Aleminde Tam Eşitlik) adlı kitabı da feminist ideolojinin argümanlarını kullanması açısından İslami Feminizmin ilk ürünlerinden biridir (Gürhan, 2011: 115-116).

İslami Feminizmin ortaya çıktığı yerlerinden biri olan İran'da hareketin nasıl başladığını inceleyen İranlı düşünür ve İslami feminizmin başat isimlerinden Ziba MirHosseini bu hareketin hukuk ve feminizm arasında bağ kurulmasını sağlayan İran İslam devriminin beklenilmeyen sonucuyla yükselişe geçtiğini ifade etmektedir. Mir-Hosseini'ye göre; Müslüman kadınlar erkek ve kadın arasındaki eşitsizliğin hep farkında olmuşlardır lakin yaşadıkları dönem içerisindeki şartlar Müslüman kadınları süregelen gelenekler doğrultusunda yaşamaya mevcut bırakmıştır. Bu sebeple kültürel, dini olguların ve inançların kimlikleri

üzerlerinde ve yaşamlarının merkezinde taşıyan kadınlar uzunca bir zaman itirazlarının vatana ihanet olarak yorumlanmaması için yerli bir ideoloji olmayan feminizm yerine kutsal metinlere başvurmak zorunda kalmışlardır (Hosseini, 2014: 114-116).

İslami Feminist tartışmalarının yapıldığı bir başka ülke de Malezya'dır. Diğer Müslüman coğrafyalarda olduğu gibi Malezya'da da feminizmden beslenen ideolojik protestoları tetikleyen 'gerçek İslam' sloganıyla tartışmalar baş göstermiştir. Bu tartışmaların merkezinde de hâkim anlayışla bir toplumun imanını belirleyen bir unsur olarak kadının itaatkârlığı olmuştur. Buradan hareketle kadınlar, dinin kadınların itaatkâr ve edilgen konumun kökleştirilmesi için kullanılmasına, erkek egemen toplum değerlerine, eşitsiz toplum yapısına kadınlar itiraz etmişler. Bu aktivist kadınların itirazlarını 'Sisters in Islam(SIS)' adındaki sivil toplum örgütü çevresinde toplanarak gerçekleştirmişlerdir. Bu örgüt söylemlerinde hem evrensel, insanı değerleri savunmuşlar hem de ataerkil anlayıştaki zihniyetin kadına uyguladıkları baskıya karşı çıkmışlardır (Anwar, 2014: 129). Malezya'lı feminist aktivist Zainah Anwar, dünyadaki Müslüman kadınların, toplumsal alanda ilerleme ve modernleşme adına önemli gelişim gerçekleştirdiklerini ancak özel hayatlarında, dini otoritelerle ilişkilerinde ve bireysel statüler çerçevesindeki yasalar karşısında çoğu İslam referans gösterilerek ayrımcılıkla karşılaşmakta olduklarını belirtmiştir. Anwar, Malezya İslam hükümetinin yasal manada kadınlara karşı çıkardığı cezalandırıcı müeyyidelerin İslam hukukunun ataerkil ideolojiyi kutsallaştırdığını ifade etmiştir (Anwar, 2014: 132).

İslami Feminizmin yankılandığı diğer bir ülke de Mısır'dır. Mısır'daki İslami feminizmin öncülerinden ve Kadın ve Toplumsal Hafıza Forumu kurucusu akademisyen Omaima AbouBakr İslami feminizmin fikirlerinin yapılandırılmasında önemli bir isimdir. Abou-Bakr İslam geleneğinde kurgulanan teolojik erkek egemen anlayışı ortadan kaldırmayı amaçlayan kadınlar için eşitlikçi bir söylem içinde olmuştur. Bu kapsamda İslami metinlerdeki erkek anlatısının egemen yapısına dikkat çekmiş ve Amina Wadud, Asma Barlas, Maysam al-Faruqi'nin çalışmalarını işaret etmiştir (Abou-Bakr, 2014: 149).

İslami Feminizmin nüfuz ettiği alan sadece yukarıda bahsedilen Ortadoğu ülkeleriyle sınırla kalmamış süreç içerisinde Avrupa'da da yüksek sesle konuşulan bir kavram haline gelmiştir. Avrupa'da 2003 yılında Belçika Avrupa Parlamentosunda bir konferansın ve Paris'te bir eğitim seminerinin düzenlenmesiyle tartışmaya açılmıştır. 2004 yılında Brüksel'de Avrupa Parlamentosu'nda 'Müslüman Feministler: Paradokstan Gerçekliğe' isminde bir tartışma ortamı düzenlenerek konuşulmuştur. Bu faaliyetlere öncülük eden Tariq Ramadan faaliyetlere birçok Batılı feminist düşünürleri de dâhil ederek Müslüman kadınların özgürleşme mücadelelerini İslama bağlı kalarak gerçekleştirdiklerini göstermeye çalışmıştır (Hamidi, 2014: 95-96). Ek olarak 2007 yılında Avrupa'nın farklı ülkelere katılımıyla "İslam'da Kadın Üzerine Çalışma ve Araştırma Grubu" isminde sivil toplum örgütüne benzer bir kuruluş kurulmuştur. Başkanlığını Asma Lambrabet'in yaptığı bu kuruluş Müslüman coğrafyalarda tartışılan kadının özgürleşerek birey olma çabalarına katkıda bulunmaya yönelik çalışmalar yapmışlardır (Hamidi, 2014: 98). 2005 yılında İslam ülkelerinde kadın hakları alanında çalışan 400'e yakın kongre katılımcısıyla. Barselona Birinci Uluslararası İslamcı Feminizm Kongresi toplanmıştır. Bu kongreden çıkan bazı sonuçlar şunlardır; (Bešli, 2013: 11).

- *İslamcı feminizm, egemen cinsiyetçi İslam yorumlarına alternatif olarak ortaya çıkmıştır.*
- *İslamcı feminizm, Kuran ayetlerine ve Kuran'ın erkek egemenliği meşru görmediği yönündeki güçlü inanca dayanmaktadır.*
- *İslam kadınları özgürleştirebilir ve onların statülerini değiştirebilir. Fakat bunun için, 21. Yüzyıl toplumları olduğumuz gerçeği göz önünde tutularak, içtihat (yorum) kapılarının açılması gerekir.*
- *Erkekler tarafından yapılan yasalar, genel Şeriat yasaları ile karıştırılmamalıdır.*
- *Erkekler de kadınların eşit hak elde etme mücadelesinde yer almalıdır.*
- *Kadınların karar-verici yapılara katılımı desteklenmelidir*
- *İslami gelenekler temelinde, kadınların mülk sahibi olma, bireysel özgürlük ve ekonomik bağımsızlık hakları savunulmalıdır.*
- *Müslüman kadınların camilere erişebilme hakkı talep edilmelidir.*
- *Batılı ülkelerde, göçmen Müslüman kadınların tam ehliyetli vatandaşlar olma hakları savunulmalıdır. Aile göçmenlik yasaları değiştirilmelidir.*

- Müslüman olmayan feministlere, İslam'ın en cinsiyetçi ve gerici yorumlarını tek olası İslam yorumu olarak kabul etmemeleri çağrısında bulunuyoruz. Aksi bir pratik, hakları için savaştan Müslüman kadınlarla, küresel feminist hareket arasındaki işbirliğini engelleyecektir.
- Artık tek ve etnik-merkezli bir feminist söylemin varlığını kabul edemeyiz. Bundan böyle, "feminizmlerden söz edilmesi gerekmektedir.
- Feminizmler daha kapsayıcı olmalı; yerel ve ulus-ötesi alanlarda kadın hareketlerinin meşruiyetini kabul etmelidir. Farklı olma hakkına ve çeşitli kadın hareketlerinin özel doğalarına saygı duyulmalıdır.
- İslami gelenekler temelinde, kadınların mülk sahibi olma, bireysel özgürlük ve ekonomik bağımsızlık hakları savunulmalıdır.
- Müslüman kadınların camilere erişebilme hakkı talep edilmelidir.
- Batılı ülkelerde, göçmen Müslüman kadınların tam ehliyetli vatandaşlar olma hakları savunulmalıdır. Aile göçmenlik yasaları değiştirilmelidir.
- Müslüman olmayan feministlere, İslam'ın en cinsiyetçi ve gerici yorumlarını tek olası İslam yorumu olarak kabul etmemeleri çağrısında bulunuyoruz. Aksi bir pratik, hakları için savaştan Müslüman kadınlarla, küresel feminist hareket arasındaki işbirliğini engelleyecektir.
- Artık tek ve etnik-merkezli bir feminist söylemin varlığını kabul edemeyiz. Bundan böyle, "feminizmlerden söz edilmesi gerekmektedir.
- Feminizmler daha kapsayıcı olmalı; yerel ve ulus-ötesi alanlarda kadın hareketlerinin meşruiyetini kabul etmelidir. Farklı olma hakkına ve çeşitli kadın hareketlerinin özel doğalarına saygı duyulmalıdır.

İslami Feminizmin söylemlerine baktığımızda iki farklı söylemle karşılaşmaktadır. Bunlardan birincisi, İslam'ın gerçekte kadın erkek eşitliğini dayandığını ama İslam'ın olduğundan farklı olarak uygulanması sonucunda cinsiyetler arasında eşitsizlik ortaya çıktığı söylemidir. Bu söylemdeki düşünürler 'gerçek İslam' arayışı içindedirler. İkincisi ise İslam'daki bazı kuralların kadınları baskı altına alarak eşitsiz yarattığı bu sebeple İslam'ın kadın bakış açısıyla tekrar yorumlanması gerektiği söylemidir. Bu gruba örnek olarak Malezya'da çalışmalar yapan Sister in Islam (SIS) verilebilir. Bu grup feminist ideolojiyi kullanarak tefsir çalışmaları yapmışlardır (Akyılmaz, 2015: 84).

Fatıma Mernissi kadınların konumu ve cinsiyet meselesini hadisler üzerinde yaptığı çalışmalar İslami feminizm adına önemli veriler üretmiştir. Mernissi'nin çalışmalarına göre birçok hadisin gerçekliğinden şüphe etmek gerekmektedir ve bazı hadisler tamamen yanlış nakledilmiştir (Gürhan, 2010: 378). Diğer bir araştırmacı Ziba Mir-Hosseini "eğer Müslümanların inandığı ve fıkıh alimlerinin belirttiği gibi zaten İslam'da eşitlik varsa, kadın-erkek ilişkilerini düzenleyen şeriat kuralları da eşitlikçi olmaz mıydı? Neden bize şeriat kurallarını tanımlayan fıkıh kitaplarında kadın ikinci sınıf vatandaş gibi muamele görmektedir?" sorularına yanıt aramaktadır (Hosseini, 2004: 2). Hosseini'in bu soruları aslında gerçek İslam'ın erkek bakış açısıyla yorumlanarak kadınlar lehine olan uygulamalara neden olduğuna işaret etmektedir.

İslami Feminizmi toplumsal cinsiyet sarkacında inşa eden düşünürler Kuran'daki toplumsal cinsiyet eşitliğine işaret etmişlerdir. İslamcı feministlere göre Kuran'daki bu toplumsal cinsel eşitliği, kökten ataerkil kültürlerin etkisini yansıtan tefsirlerle görünürlüğünü kaybetmiştir. Bu sebeple, Kuran'daki kadın-erkek eşitliğini açıkladığı varsayılan ayetler bağlamında toplumsal cinsiyet konusu ele alınmaktadır. Bu ayetler genel olarak İslam medeni hukukunun kaynağı olan 'Nisa' yani 'Kadınlar' suresinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Örneğin; Nisa Suresi 1. ayette yer alan "Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan (onunla aynı tür ve mahiyette) eşini yaratarak bu ikisinden pek çok erkekler ve kadınlar üretip yayan..." ifadesi cinsiyet eşitliğine atıfta bulunmaktadır. Aynı şekilde Rum Suresi 21. Ayette; " yine onun ayetlerindedir ki, sizin için kendilerine ısınasınız diye nefislerinizden eşler var etmiş ve aranızda yakınlık, sevgi ve merhamet koymuştur." Ayrıca, Hucurat Suresi 13. ayetteki "biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ." ifadesinde de kadın ve erkek arasında ontolojik açıdan bir fark olmadığını altı çizilmektedir. Bütün bu ayetlerde, her bir varlık turunun kendine has bir özden, bir mahiyetten ve çiftler halinde yaratıldığı, her bir turun aynı varlık mahiyetini taşıyan bir ilk çiftten türediği gerçeğini belirtmektedir (Ünal, 2007: 193; akt: Akyılmaz, 2015: 88).

Türkiye’de İslami feminizm kavramı ilk tartışmaların filizlendiği 1987 yılında haber dergisi olan Nokta’nın yayımladığı ‘Türbanlı Feministler’ dosyasıyla kullanılmaya başlamıştır. Aynı zamanda bu dönemde artan başörtüsü eylemleri de Müslüman kadınları sık sık medyanın gündemine taşımıştır. Müslüman kadınların çoğu yazılarında feminizme değinmişler ve söylemlerini feminist söylemin doğrultusunda oluşturmuşlardır (Gürhan, 2010: 380). Böylelikle İslami feminizm Türkiye’de gündeme gelmeye, tartışılmaya ve toplumda karşılık bulmaya başlamıştır.

Türkiye’de İslam ile feminizmi kaynaştırarak yeni bir anlayış oluşturan ve İslami kimliğini merkeze alarak feminist kimliğini kabul eden Gonca Kuriş, Hidayet Şefkatli Tuksal, Berrin Sönmez ve son zamanlarda Rumeysa Çamdereli, Feyza Akınerdem isimler İslami feminizm literatürüne önemli katkılar sunmuşlardır. Diğer taraftan kendisini doğrudan feminist olarak tanımlamayan ancak İslâmî dindar kimliğinin yanı sıra feminizmden faydalandığını, feminizmi bir kaynak olarak kullanmakta beis görmediğini ifade eden Mualla Gülnaz Kavuncu, Hafsa Fidan, Yıldız Ramazanoğlu, Fatma Bostan Ünsal, Ayşe Böhürler, Cihan Aktaş, Nihal Bengisu Karaca gibi isimler de kadın sorununa İslam çerçevesinde bir duyarlılıkla yaklaşmışlardır (Tunç, 2018: 238)

Türkiye’de İslami Feminizmin filizlenmesini sağlayan ve yukarıda bahsettiğimiz isimlerin yanında Konca Kuriş çok önemli bir yerde durmaktadır. Konca Kuriş’in kadınların da camiye ve cemaate katılmaları konusunda dile getirdiği fikirleri Türkiye’de yoğun bir etki ve tepki uyandırmıştır. Bu fikirlere Karşıyaka müftüsü Nadir Kuru cevap vererek 8 Ocak 1998 tarihinde kadınlarla erkeklere aynı safta cenaze namazı kıldırarak destek olmuştur. Bu uygulama gazetelerde yayınlanmış ve büyük ses getirmiştir. Buradan hareketle ortaya çıkan tartışmalar “Kadın niye cemaate katılmıyor, katılıyorsa niye erkeklerle aynı safta yer alamıyor?” sorularıyla kadın-erkek eşitliği ve feminist düzleme doğru kaymıştır (Bilgin, 2003: 204). Bu noktada Konca Kuriş Türkiye’de kadın sorununu İslami feminist düzlemde yüksek sesle dile getiren ilk isimlerden biridir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Konca Kuriş’in hayatı ve söylemlerine yer verilecektir.

3.KONCA KURİŞ’İN HAYATI VE SÖYLEMLERİ

1961 yılında Mersin’de doğan ve İslami Feminizm çizgisinde görüşleri olan Konca Kuriş’in 1988’den Hizbullah tarafından 1999 yılında vahşice öldürülmesine kadar olan sürecin başlangıcını Konca Kuriş’in oğlu Yahya Kuriş Ot Dergisine verdiği röportajda Konca Kuriş’in serüveninin başlangıcı olarak ifade etmektedir;

“1988 yılında başlayan bir serüven bu... 1988’den önce, ben ortaokul birinci sınıfa gidiyordum. Annem o dönemlerde; başı açık, mini etek giyen bir kadındı. Günümüz tabiriyle modern; o ne demek oluyorsa, Atatürkçü bir profili vardı. Annem ilk defa 1988 yılında kapandı ve tarikata girdi. Daha sonra ise, Tanrı’ya ulaşmanın bir aracından geçmediğine karar vererek, “Sadece Kur’an” demeye başladı” (Kuriş, 2014).

Konca Kuriş’in İslam feministlerin savunduğu Kur’an’ın incelenerek gerçek İslam’a ulaşılması amacını taşıdığı olduğu söylenebilir. Hayatında farklı dönemleri olmuştur ve bu süreçte sorgulamayı hiç bırakmamıştır. Oğlu Yahya Kuriş 2018’de katıldığı ‘Annem Konca Kuriş’ isimli özel yayında Konca Kuriş’in farklı dönemleri işaret etmiştir;

“...erken evlendi, 15-16 yaşındaydı evlendiğinde. Öncesi çocukluk dönemi... daha demokratik bir ailede yetişen evlilik süreciyle de daha muhafazakâr bir ailenin içerisine gelin olarak gelen, bir Karadeniz ailesi o kültürle yaşayan bir ailenin içerisine gelin olarak geliyor... 1978 benim doğduğum yıl. Evlendiği dönem annem başı açık gayet modern... Türk kadını imajıyla hayatını sürdürürken ta ki 1988’e kadar.... bir vesile dolayısıyla önce Nakşibendi tarikatının bir kolu olan Adıyaman’da Gavs dedikleri bir şihla tanışıyor... Dine girişi Nakşibendi tarikatıyla başlıyor... İlk etaplarda çok dirense de sonunda 1988’de Adıyama’a gidiyor ve orda Nakşibendi tarikatının şeyhiyle tanışıyor ve bir şeylerden etkileniyor... Döndüğünde başı örtülü bir anneyle karşılaşılıyor Yahya. Ama öncesinde başı açık gayet rahat giyinen, rahat yaşıyan bir kadın. Sigara içen, alkol tüketen o günün şartlarında rahat rahat yaşıyan bir kadından bahsediyoruz... “ (Kuriş, 2018).

Konca Kuriş evlendikten sonra daha muhafazakâr bir aile içinde yaşamaya başlamasıyla hayatında yeni bir dönem başlamış, örtünmüş ve tarikatlarla tanışmıştır. Lakin Konca Kuriş, tarikatlarla tanışmadan önce de sonra da her zaman sorgulayan, araştıran ve okuyan birisi olmuştur. Bu durumu Yahya Kuriş ve Mersin

Bağımsız Kadın Derneği Başkanı aynı zamanda da Konca Kuriş'in teyzesi olan Abide Necla Ölçer şu sözlerle ifade etmektedir;

...O süreç Konca'mın örtünme süreciydi. Erkeklerle falan el sıkışmama dönemi idi. O zamanlar çok tartışırdık Konca'yla. Kadın sorunundan din sorununa kadar herşeyi tartışıyorduk. 1992 falandı galiba. Konca nun öyle kara çarşafli bir hali olmadı. Konca her tartışmanın arkasından gidip okurdu. Haksız olduğu bir yer keşfederse gelir özür dilerdi. Laf arasında geçmiş bir şeyi bile ben unutsam da o bir hafta sonra araştırmış olarak gelirdi” (Ölçer, 2000).

“...Sürekli okuyan araştıran örtünmeden ya da inanmaya başlamadan önceki Konca da zaten sürekli okuyan bir kadındı. Araştıran, yazan, doğru bildiğinde asla vazgeçmeyen mücadeleci bir kadındı. Bu öncesinde de vardı o zaten onun genetik kodunda vardı onu inkâr edemeyiz...” (Kuriş, 2018)

Konca Kuriş'in tarikatlarla tanışması ve örtünmesi onu tek bir tarikata veya düşünce sistemine sorgusuz bağlı kalan bir kadın haline getirmemiştir. Süreç içerisinde birçok tarikatla tanışmış, Müslüman olan olmayan birçok kişiyle konuşmuş ve tartışmalar yürütmüştür. Bu süreçte o tarikatların veya çeşitli grupların dogmatik ve gerçek İslam'la ilgisi olmayan inançlarına körü körüne bağlı kalmamış daima Kur'an demmiştir;

“... Uzun yıllar sadece Kur'an dedi... Bu dönem içerisinde işte bütün cemaatlerle yakın ilişkisi vardı, hepsiyle görüşürdü. Annemin tek bir amacı vardı, tebliğ etmek. İnsanlara bildiği, kültürümüz yoluyla bozulduğunu düşündüğü gerçek İslam inancını yine tırnak içinde insanlara kendi bildiği biçimde anlatmak istiyordu. Tebliğ onun tek argümanıydı. Herkesle burada Yahova şahitlerinden tutun, dini cemaatlere kadar inançlı inançsız ki ailem içerisinde de inançsız bir sürü insan vardı o dönem. Onlarla bile mücadele veriyordu. Kendi bildiğinden vazgeçmiyordu. Bu serüven 1998'e kadar sürdü. Sürekli gelişen bir hali vardı.” (Kuriş, 2018).

Yahya Kuriş'in ifadelerinin işaret ettiği gibi Konca Kuriş kültür yoluyla bozulduğunu düşündüğü İslam'ı çevresindekilere anlatmaya ve onlara tebliğ etmeye çalışmıştır ki bu faaliyetler İslami feminizmin temel çalışma noktalarından biridir. Ek olarak süreç içerisinde çeşitli gazetelerde Konca Kuriş'in Hizbullah'a üye olduğu yazılıp çizilmiştir. Lakin Yahya Kuriş bu haberlerin doğru olmadığını ifade etmiştir;

“...Hakkındaki iddiaların aksine Hizbullah'a hiç üye olmadı. En sonunda da içinde bulunduğu yapıların doğru olmadığına kanaat getirerek, son haline ulaşacağı, kaçırılıp öldürüleceği döneme kadarki o büyük serüven başladı.” (Kuriş, 2018).

Konca Kuriş bilgi sahibi olduğu tarikatlar ve onların inanış biçimlerinin yanlış olduğunu onları tanıdıktan sonra anlamıştır. Kur'an araştırmaları yapmaya başlamış, yukarıda da bahsettiğimiz tebliğ görevini kendine rol olarak biçmiştir;

“Kur'an üzerine araştırmalar yapmaya başladıktan bir süre sonra da, yeni bir arkadaş grubuyla tanıştı. En sonunda da içinde bulunduğu yapıların doğru olmadığına kanaat getirerek, son haline ulaşacağı, kaçırılıp infaz edileceği döneme kadarki o büyük serüveni başladı” (Kuriş, 2014).

Kuriş'in tanıdığı tarikatların doğru olmadığına kanaat getirdikten sonra İslami feminizm çizgisine yaklaştığı söylenebilir.

Konca Kuriş yaşamını güçlü bir kadın olarak sürdürdü. Yapılan araştırmalar sonuçları günümüzde bile güç dediğimizde erkek cinsiyetinin akla geldiğini göstermektedir. Güç kavramıyla fiziksel manada gücün dışında yaşam olayları karşısında dirayetli bir duruştan bahsedilmektedir. Konca, yaşadığı dönemde güçlü bir kadın olarak toplumsal yaşamın içinde aktifti. Kırıcı olmayan bir disiplin anlayışıyla çocuklarına sorumluluklar verirdi. Çocuklarına geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri dışında roller verdiğini Yahya Kuriş'in sözlerinden anlıyoruz;

“Annem çok güçlü bir kadındı. Karşısında duramazdınız. Herkes söyleyeceğini söyle en sonunda ise annem kendi bildiğini yapardı. Birçok sorumluluk yüklemişti kardeşlerime ve bana. Pazar günleri arkadaşlarım zile basardı 'Hadi Yahya aşağıya gel top oynayalım' diye. Benim yerime annem aşağıya iner ve 'Yahya'nın ütü günü bugün, ütüyü bitirmeden gelemes' derdi. Ben böyle büyüdüm. Kardeşlerim de öyle. Ama askeri bir kuralcılık değildi bu; çünkü annem her şeyden önce duygusal bir kadındı ve

çocuklarına çok bağlıydı. Sorunlu bir evlilikleri olmasına rağmen babama âşıktı. Bu aşk yüzündendir ki boşanma kararı aldığında da yapamadı.” (Kuriş, 2014).

Konca Kuriş’in ezber bozan farklı bir kadın olduğuna, bir kadın olarak alışılmışın dışında eşini kaçırmamasını Yahya Kuriş işaret etmektedir;

“Evlenirken de öyle, babam annem değil, annem babamı kaçırmış. Anneannem annemi babamla görüşmemesi için banyoya kilitletiğinde, annem banyonun bacasından dama çıkarak evden kaçmış. Daha sonra babamı yanına almış ve tanıdıklar vasıtasıyla bir petrol tankerine atlayıp İstanbul’a kaçmışlar. Anneannem bu olay için ‘3 Ocak Mersin’in düşmandan kurtuluşu, Konca’nın da benden kurtuluşu’ derdi...” (Kuriş, 2014).

Aynı zamanda Konca Kuriş ekonomik özgürlüğünü kazanmaya çalışan bir kadındı. Hala devam eden ve yaşadığı dönemde daha da katı olan kadınların yerinin evi olduğu anlayışını reddettiği görülmektedir;

“Annemin her zaman evi vardı, arabası vardı. Ama tek istediği kendi ekonomik özgürlüğünü kazanmaktı. 1990 yılına kadar, on iki yıl boyunca ev hanımı olan annem, ticarete tam olarak girmeden önce ufak tefek işler yapıyordu. Bir trikotaj makinesi alıp üretim yapmaya başladı hatta poliçe bile sattı. 1992 yılında kendi imkânlarıyla bir yatak firmasının Mersin bayiliğini aldı. 1994 Çiller Krizi’nde battı...Hızlı bir şekilde sektör değiştirdi ve tekstil işine girdi...Yurtdışında dikilen malların ihraç fazlalarını Mersin’e getirip, burada bir mağaza açtı...Sonra dedi ki ‘Ben bu malların üretimini de yapmalıyım’ Bir atölye kurdu. İhalelere girerek toplu üretimler almaya başladı...” (Kuriş, 2014).

Kuriş feminizmin en başından beri eleştirdiği cinsiyete dayalı iş bölümü anlayışının dışına çıkıp, kadının evinin yeri olduğu inancının dışında bir hayat yaşamıştır. Oğlunun ifadelerinden de anlaşıldığı gibi ekonomik bağımsızlığını kazanmak için sürekli bir arayış içinde olmuş, geleneksel cinsiyet rolleriyle çevrelenmiş kadının yapay kaderini aşmaya çalışmıştır.

Yahya Kuriş annesinin başından geçen bir olayın ardından feminist ruhunun ortaya çıktığını ve söylemlerinin feminizme yaklaştığını şu sözlerle ifade etmektedir;

“Mahallemizin girişindeki köprüünün kenarında bir taksi durağı vardı. Ara sıra vukuatlar olurdu o bölgede. Bir gece eve dönerken; üç adamın bir kadını zorla arabaya bindirmeye çalıştığını gördük. Annem gece nöbetindeki taksicilere dönüp “Görmüyor musunuz arkadaş? Kadını zorla götürüyorlar. Bir şey yapsanıza” diye bağırdı. Adamlara doğru koşmaya başladı, ama gidene kadar adamlar kadını arabaya zorla bindirip götürdüler. Annem “Niye yardım etmediniz?” diyerek başladı taksicilerle kavga etmeye. Taksicilerden bir tanesi “Aman abla, gece gece o kadının sokakta ne işi var?” dedi. Annem “Ne demek istiyorsun lan sen? Ben de kadını ve sokaktayım.” diye bağırdı o taksiciye. Taksici de “Sen başörtülüsün, sana kim ne yapsın?” diye cevap verdi. O dönem öyle bir imaj vardı insanların kafasında; başörtüsü demek namus demektir sonuçta...O olaydan sonra annemin varolan feminist ruhu daha çok ortaya çıktı ve söylemleri feminizme doğru kaymaya başladı.” (Kuriş, 2014).

Bununla birlikte Konca Kuriş’in bu olaydan sonra ortaya çıkan feminist ruhu Batı’dan ithal edilen Batı’nın mantığıyla ve şartlarına göre işleyen bir feminist ideoloji değildi. Onun feminizmi İslam ile kaynaşarak geliyordu;

“...İnsanların kafasındaki klasik feminist anlayışın ötesinde bir şeydi bu; daha çok İslam’la örtüşen, kadının İslam’daki yeri üzerine kafa yorduğu bir anlayıştı. Tabii çalışmaları feminizmle sınırlı değildi. Herkese karşı böyleydi, onun için kimin ne olduğunun önemi yoktu ki. Bu tavrı son dönemlerinde rahatsızlık uyandırmaya başladı, tehditler almaya başladı ve en sonunda da kaçırıldı...”(Kuriş, 2014).

Konca Kuriş feminist, İslami feminist söylemlerinden önce de sonra da kadın sorunları çok duyarlıydı. Kadınların sorunları için birçok faaliyete, etkinliğe, tartışmaya katılırdı;

“...Konca derneğe gelmeyi çok istedi ve başardı. “Benim başımın örtülü olması kadın sorunundan uzak olmamı mı gerektiriyor, siz ne biçim feministsiniz?” deyip geldi derneğe... Şiddete karşı imza kampanyasında çok emeği geçti, on bine yakın imza

topladık ve Konca'nın etkisi çoktu. Kadınlardan allem edip kallem edip imzayı alıyordu, çok rahat, kendine güvenliydi. Konuştuğu hiçbir kadın onu reddetmedi... Konca kadın meselesinde İslami kesimi aydınlatmak için çok uğraştı ve bedelini hayatıyla ödedi. O kesimdeki kadınların ezilmişliğine son vermek istiyordu.” (Ölçer, 2000)

“...Kendi bulunduğun çevrede bazı şeyleri sorgulamak zordur. Ama Konca bulunduğu alam sorgularken büyük cesaret gösterdi. Ben mesela bulunduğum ortamda kendi anlayışımı aynı cesaretle sorgulayabilir miyim bilmiyorum. Her ideolojinin kadın üzerinden kendine politik malzeme sağladığı bir ortamda biz Konca ile birlikte bunu aşmaya başlamıştık. Konca ile "Savaşa Hayır Mitingi"ne gittik, sosyalistlerin düzenlediği bir mitinge, savaşa karşı olduğu için geldi ve kimin düzenlediğinin hiç umurunda olmadığım söyledi.” (Bedia, 2000)

“...Konca en çok kadına karşı şiddet konusunda çalışma yapmak istiyordu. Sığınmaevi konusunda çok çalıştı. Gördüğü haksızlıklara karşı öfkeli, çok hırçın, tutkulu ve o kadar samimi ki. Bir de kadın hareketinin genel diline de yabancı, biz bir şeyler anlatırken, dolaylı bir dil kullanırken Konca çok pratik ve doğrudan sözünü söyleyen biri olmuştur aramızda. Biz onunla tartışırken çok bağırır çağırırdı ama biz onun hesapsızlığım, içtenliğini bilirdik, kimse ona kırılmazdı.” (Ayla, 2000).

Konca Kuriş'in söylemleri dolayısıyla 1995 yılında Mersin Kadın Platformu'nun düzenlediği bir panelden sonra ilk tehditleri almaya başlamıştır.

“1995 yılında Mersin Kadın Platformu bir panel düzenledi. Konu 'Müslüman Kadın Kimliği'ydi. Annemin eski arkadaşlarıyla yol ayrımı orada kesinleşti ve o gün annemi hedef alan sayısız tehdit savruldu. Çünkü yola çıktığı insanların kalıpları vardı. O insanlar o kalıplardan sıyrılmadıkları için, annemin değişimini kaldıramadılar.” (Kuriş, 2014).

Kuriş'in arkadaşlarıyla olan yol ayrımının ve maruz kaldığı tehditlerin din konusundaki düşüncelerinin olduğu söylenebilir. Çünkü o yaşadıklarının din değil bir kültür olduğuna inanıyordu. O dönemde elbette bunları söylemek kolay değildi ve söylediğinde de kendisine karşı çıkmıştı;

...Mersin'de hemen hemen herkes tarafından tanınıyordu. Yazmaya başladıktan sonra da söyledikleri şehrin dışına çıkmaya başladı. Kendi bildiklerinin dışında farklı şeyler de öğrenmeye başlayınca yaşadığımızın gerçek bir din değil bir kültür olduğuna, bize öğretilen birçok şeyin yanlış ve dogmatik olduğuna ve her şeyin sorgulanabileceğine inanır olmuştum.” (Kuriş, 2014).

Kuriş'in tanınırlığı arttıkça ülke genelinde görünürlüğü arttı ve medyanın da aracılığıyla din ve kadın bağlamındaki ezber bozan düşüncelerini geniş kitlelere aktarmaya başladı. Bu süreç içerisinde Konca'nın maruz kaldığı tehditler son derece arttı;

“Medyanın anneme ilgisi Ankara'da bir panelde başladı. Paneli izlemeye gelen bir gazeteci annemi fark etti ve daha sonra röportaja geldi. Röportajdan sonra da annemi televizyona çıkmaya ikna ettiler... Medya annemizi kaybetmemizin en büyük sebeplerinden biridir. Annemi bir televizyon programına telefonla bağlamışlardı. Annem “Adem ile Havva” kıssasını anlatırken, “Adem'i yaşamış bir peygamber olarak algılamaktan öte, bir kavram olarak algılamak.” konusuna değinmek istedi. Annem böyle söylediğinde, televizyondaki moderatör “Adem peygamber değil mi demek istiyorsun!” deyip olayı programdaki kişilerin tartışması üzerinden farklı bir yere taşıdı ve annem şu cümleyi kullandı “Siz ne yapmaya çalışıyorsunuz?” Annemin telefonunu kestiler, annem rejideki insanlara durumu anlatmaya çalıştı. Annem farklı şeyler söylüyordu, tabuları yıkıyordu. Medyaya da bu lazımdı. Medya kendi çıkarları için bunu çok güzel kullandı. O programdan sonra da daha büyük tehditler gelmeye başladı. Hatta bir adam ofise gelip, tekstil atölyesinin ortasında tehdit etmişti annemi.” (Kuriş, 2014).

Konca Kuriş'in aldığı yoğun tehditlerin asıl sebebi tabuları yıkmasıydı. Din ve kadın bağlamındaki tabuları aşığıdaki verilen fikirleriyle yıkıyordu;

“Konca Kuriş, televizyon programlarından izlediğimiz kadarıyla dinde reform yapma taraftan bir hanımdı. Türkçe ibadet noktasında bir takım tespitleri vardı. (Güleçyüz, 2000).

“Konca, ölünün arkasından yapılan yemek türü şeylere karşıydı. Kuran'ı bugünün dilile yorumlamak gerektiğini söylüyordu”(Ölçer, 2000)

“Dikkat çeken görüşlerini şöyle dile getirdi: İbadet Türkçe yapılmalıdır. Kadın adet dönemindeyken namaz kılıp oruç tutabilir. Kuran kadınların sadece göğüslerini kapatmasını emrediyor. Kuran'da çarşaf yok. İnsanlar; erkeklerin Kuran'da daha üstün olduğu mesajının verildiğine inanıyorlar. Ama böyle bir ayet yok. Kadınlar ve erkekler cuma ve cenaze namazını birlikte kılabilirler.” (Hürriyet, 2000).

İslami Feminizm dünya gündemine İslam dünyasında kadınlara yönelik benimsenen inançların, tutumların, kuralların aslında gerçekte İslam'da olmadığını savunmuştur. İslam'ın erkek egemen bakış açısıyla yorumlandığını bu durumun da kadınları baskı altına alarak sınırlandırıldığını ifade etmiştir. Bu nedenle İslam'ın kadın bakış açısıyla tekrar yorumlanması gerektiğini savunulmuştur. Bu yorumlama süreci elbette Kur'an'ın içeriğinin değiştirilmesi değildir ki bu durum çoğunlukla bu şekilde yanlış algılanarak İslami feministler bu yönde eleştirilmiştir. Konca Kuriş de bu yanlış algılanmalardan kaynaklanan eleştirilere maruz kalmıştır. Buna rağmen bu yolda vazgeçmemiş, konuşmuş ve tartışmıştır. Konca Kuriş'in yukarıdaki fikirleri İslami feminist ideolojinin çıktıklarına son derece benzemektedir ve onu İslami feminist olarak nitelendirmenin yanlış olmayacağı değerlendirilmektedir. Kuriş'in fikirleri süreç içerisinde Türkiye'de büyük yankı uyandırdı, eleştirildi ve yoğunlaşan tehditlerin ardından fikirlerine tahammül edemeyen Hizbullah tarafından kaçırıldı. Yahya Kuriş annesinin kaçırıldığı günü şu şekilde anlatıyor;

“Annem kaçırılacağını biliyordu, hissetmişti sanırım. Sabah kalktı, garip bir şekilde müzik açtı, beni dansa kaldırdı ve dans etmeye başladık... Kardeşim Sırma geldi “Kıskanıyorum anne, anca oğlunla dans et” dedi. Annem”Seninle de dans edelim kızım” diyerek Sırma'yla da dans etmeye başladı. Bu olay, aile içinde uzun süredir yaşamadığımız bir olaydı. Normalde çok neşeli bir kadın olan annem bana sarıldı, beni öptü, duygulandı ve gözleri doldu. Gün boyunca da yanından hiç ayırmadı beni. Akşam saat 17.30'da amcam bizi yaylaya götürmek için eve geldi. Annem mesaisi olduğu için gelemeceğini söyleyince, ben de annemle kalmak istediğimi söyledim. Annem kardeşlerime sahip çıkmam gerektiğini söyledi. Böyle bir cümleyi, normal bir zamanda kullanmazdı. “Yayla'ya gidiyorsun ve bu akşam burada kalmıyorsun!” derdi ve konuyu kapatırdı. Üzerine basa basa kardeşlerime sahip çıkmam gerektiğini söyledi. O günün gecesinde, kanser tedavisini üstlendiği kadının oğlu, beraberinde getirdiği adamlarla kaçırıldı annemi...”(Kuriş, 2014).

Yahya Kuriş annesinin 17 Temmuz 1998 tarihinde kaçırılması ardından 23 Ocak 2000 tarihinde Hizbullah'a ait bir hücre evinin bodrum katındaki betona gömülü olarak bulunmasına kadar ki zor ve acılı o 555 günü şu şekilde anlatıyor;

“Sonra 555 günlük bir süreç başladı. İlk üç ay sürekli hareket halindeydik. Her an telefon gelir, emniyete gidersen, biri yakalandı, sorgusu var, sorgu yapılır, ifadeler getirilir, kim bu adam? Annemle ilişkisi neydi? Sen bilgi verirsin, onlar harmanlar. Türkiye kazan biz kepçe, il il, sokak sokak annemi aradık... İlk üç ay her kapı çaldığında “Acaba o mu?” duygusuyla kapıya koşuyorduk. Her acı fren sesinde, her korna sesinde balkona koşup dışarı bakıyorduk. Her telefon çalışında, sürekli tetikteyim. Bir nevi tavşan uykusu. İlk bir sene hep “Bırakacaklar gelecek, elbet geri dönecek, kaçarı yok bunun” diyorduk. Ölümü hiç düşünmüyorduk. Son altı ay ise “Ölüsüne bile razıyız” diyecek hale gelmiştik. Olayların ardından dayım beni İstanbul'a götürdü. Annem ise halen daha bulunamamıştı... Bir gün beni aradılar “Babanın durumu hiç iyi değil, gelip ona destek olman lazım” dediler. Ben de Mersin'e geri döndüm. Çok değil birkaç ay sonra, her zaman oturduğum bir kafe vardı. Babam girdi kafenin kapısından bir hisimle ve “Annemi bulduk” dedi. Arkadaşlarımla vedalaştım ve doğru amcamın evine gittik. Konya'nın Meram ilçesinde bir evde, anneme ait olduğu söylenen bir ceset bulunmuş ve teşhis etmek için Konya'ya gitmemiz lazım. Arabayla çıktık yola. Annemin arka dişleri yoktu ve protez kullanıyordu. Dişlerini de sıkıdığı için son zamanlarda protezini takmıyordu. Giderken protezi de aldım yanıma. Bir de DNA testi yapılır

düşüncesiyle, annemin başörtüsünün içinde kalan saç tellerini toplamıştım...”(Kuriş, 2014).

Devamında Konca Kuriş’in teşhis süreci şu şekilde aktarılmaktadır;

“Ocak ayının 20’siydi... Konya’ya vardık... Ortada bir buçuk yıllık bir belirsizlik var. 555 gün boyunca onlarca ceset teşhis etmişsin... Tüm bunların üstüne Emniyet Müdürü bizi “Başınız sağolsun” diye karşıladı. Bir kaset koyup izletmeye başladı. Kasette baskın yapıp boşaltılmış bir ev var ve evin bodrum katında bir beton var. O beton kırılıyor ve altından cesetler çıkartılıyor. En üstteki kadın cesedinin altında da erkek cesetleri vardı. İnfaz edip öldürüyorlar ve oraya gömüyorlar. Üstü betonla kaplanıp hava almayınca da cesetler çürümüyor. Cesetler çıkartılırken bir ayak bileği gördüm. Annem sürekli gezdiği ve kilosu da olduğu için, ayakları ağrırdı. Her akşam ayaklarına masaj yapardım annemin ve ayaklarını girintilerine çıkıntılara varacak kadar bilir olmuştum artık; bilekleri ince, parmakları uzundu. Görür görmez içimden “Bu annemin ayağı” dedim. Sonra cesedi teşhis etmeye gittik Adli Tıp Morgu’na. İçerisi buz gibiydi. Önce dayım girdi içeri, çıktı ve “İnsan suretiyle yaratılmıştır. Bu Konca değil.” dedi. Dayım bunu söylerken arkamızda bir medya ordusu vardı ve anında haber geçiyorlardı. Babam girdi içeri, çıktı ve “Bilmiyorum ama, ameliyat izleri var.” dedi. Babam içeri girmek isteyip istemediğimi sordu bana, girmek istediğimi söyledim. İçeri girdim. Cesedin burnu ve kulakları düşmüştü, saçları da dökülmüştü. Çürümemişti ama vücut suyunu çektiği için kemiğin üzerinde bir deri tabakası görüyordun... Otopsiyi yapan doktora yanımda getirdiğim diş protezini verdim. Doktor “Bu yanınızdaysa işimiz çok daha kolay.” dedi. Protezi taktı ve hemencecik yerine oturttu. Sonra döndü ve yüzüme baktı. Dışarı çıktım ve dayıma, yanımda annemin diş protezini getirdiğimi ve cesede uyduğunu söyledim. Dayım tekrar içeri girdi, belki de yakıştıramıyor ya da cesedin anneme ait olduğuna inanmak istemiyorduk. Ama protez, o kadının annem olduğunu kesinleştirmişti.” (Kuriş, 2014).

Konca Kuriş kaçırıldıktan sonra öldürüleceği zamana kadar alıkoyulduğu Konya Meram’daki evde mücadelecilik ruhunu ortaya koyuyor yine doğru bildiklerini kendisini kaçırana anlatmaya çalışıyor. Kendisine amaç edindiği tebliğ görevini işkence altında bile devam ediyor;

“...Hatta M.E.E.’nin ifadelerinde de var. Annemi öldüremiyor yaklaşık 5-6 ay yaşıyor, o evde tutuyorlar. Öldürmesi için başka birini gönderiyorlar... Ondan sonra biri daha geliyor. Her gelen annemi öldüremiyor. Yani bir şekilde orda yine tebliğ işine devam ediyor o anlamda hani yaptığımız şeyin doğru olmadığını... Zaten Emniyet’teki videolarda yanlış hatırlamıyorsam videonun çekim tarihi ile annemin kaçırıldığı tarih arasında 5-6 aylık bir süre var. Hemen öldürülemiyor...” (Kuriş, 2018).

Konca Kuriş yaşamında yine tabuları ayaklar altına alırcasına cenazesinin kadınlar tarafından kaldırılmasını vasiyet etmiştir. Lakin bu vasiyeti yerine getirilememiştir;

“Hatta cenazesinin kadınlar tarafından kaldırılmasını vasiyet etti. Kadınlar ön saflarda olsun, üzerine toprağı onlar atsın dedi. Ama cenazesinde, bize önceden söz verilmesine karşın fiili bir durum yaratıldı ve biz oradan dışlandık. Kadınlardan kaçırılır gibi götürüldü cenaze. Biz bir gün öncesinden herkesle bu konuda anlaştık Ama birçok kadim camiye bile alınmadı. Bir tek ben yoğun çabalarla öne gedebildim. Aslında Konca’nın vasiyeti kadınların ilgisi bakımından yerine getirildi. Çok fazla kadın vardı. Konca’nın hayatı nasıl çılgınlıklarla dolu ve nasıl hareketliyse cenazesi de öyle oldu....Konca’yı gömdük, O orada yatıyor. Ama biz kaçırılışından cenazesi gelinceye kadar O’nun öldüğüne inanmadık ve yine bütün çalışmalarımızda O’nu yanımızda hissediyoruz.”(Ölçer, 2000)

Kuriş’in ölümünden sonra onun fikirlerini yüceltenler olduğu gibi eleştirenler de oldu. Sibel Eraslan’ın Konca Kuriş için yazdıkları onun yaşamında yapmaya çalıştıklarını çok iyi özetlemektedir;

Konca Kuriş, Türkiye’de kadın olmanın farklı bir duruşu içinde, cesurca soru sordu, kendisi oldu. Özellikle din konusunda yeni sorularla geldiği için mevcut din anlaticılarının rahatını kaçıyordu. Anlatılan ve yorumu yapılan din ile, yaratıcı tarafından yol gösterici olarak gönderilen mesaj arasında asırlarda büyütülen çatlak,

en çok kadınların aleyhine işlemiştir. Modern dünyanın modern ve modern sonrası araçları arasında sıkışan yeni Müslüman kadının epey sorunları vardı. Konca, bunları dile getirdi. Soru sordu. Bir yaprak gibi sürüklenirken, aslında hem kendi sesini hem de ilahi mesajı arıyordu. Cemaatler, tarikatlar, gruplar... Muhtemelen, hepimizin yaşadığı ya da yaşayabileceği ihanetleri, gruplaşmaları, maddiyatçılığı, çıkarıcılığı gördü/görmüş olabilir. Fazla ve farklı konuşanların sevilmediği bir toplumda, Konca susturuldu. Asin da Konca, her grubun şüpheyle baktığı bir yalnız kişi olarak, kendisi olmaya çalışıyordu. Kendi olmaya çalışan, kendini intisap ettiği camii ile değil de, bizzat yine kendisiyle refere etmeye çalışan bir kadın olmak, yalnızlığa göğüs germenin diğer adı olabiliyor çünkü. Soru sormanın yasaklandığı bir sınıfta, sürekli tek ayaküstünde durma cezasına çarptırılan bir kadın olarak, Konca'nın ölümüyle bütün kadınlara, özellikle örtülü olduğu halde "ortada" olan kadınlara, bir gözdağı verildiğini düşünüyorum. Moralim çok bozuk ve üzgünüm. (Eraslan, 2000).

Lakin Eraslan'ın aksine Konca Kuriş'i fikirleri sebebiyle eleştirenler de olmuştur. Kuriş'in ölümünün ardından Emine Şenlikoğlu duyduğu derin üzüntüyü belirterek onun fikirlerini eleştirmiştir;

Konca Kuriş'in çok haklı yönleri de, çok yanlış yönleri de vardı, İslam'ı bilmiyordu. Fakat ezber bir takım ideolojilerin etkisinde kalmıştı; o etkiyi İslam'a ilave etmeye çalışıyordu. Fakat bunu yapan sadece o değildi ki. Neden sadece Konca Kuriş'e soruldu bunun hesabı. Hakikaten Konca Kuriş inanan insanların onurunu kırıyordu... Konca Kuriş'e İslami kesimden hiç kimse fikir açısından hak vermedi. Fakat ben isterdim ki, tabi ki fikir açısından destekleyemedik ama doğruların şunlardı, yanlışların şunlardı diyebilelim, ikincisi, kaçırıldığı zaman sahiplenilsin isterdim. Ama olmadı.

4. SONUÇ YERİNE

Konca Kuriş Türkiye'de 1980 sorası kadın hareketi içerisinde feminizmi, İslami feminizmi yüksek sesle dile getirdiği için öldürülen ilk kadındır. O kadınlar için konuştu ve tartıştı, din referans gösterilerek kadınları kısıtlayan kuralları, inançları korkmadan eleştirdi. Onun korkusuz eleştirilerini, sorgulamalarını susturmak isteyenler onu susturmak amacıyla vahşice katlettiler. Onun fikirleri din ve kadın bağlamında yeni detaylar sundu ve dinin kültürden ayrılarak özüne ulaşılmasıyla gerçek İslam'daki kadının eşitlikçi konumuna ulaşabileceğini savundu. Onun hayatı sürekli bir mücadele içinde, okuyarak, araştırarak ve sorgulayarak geçti. O yaşadığı dönemde ve hala günümüzde devam eden kadınların maruz kaldığı eşitsiz konunun, sorunların üstesinden gelmeye çalıştı. Savaşa hayır dedi, kadına yönelik şiddete hayır dedi. Konca Kuriş fikirleriyle ortaya koyduğu farklılığı kendi hayatına da uygulayarak geleneksel kültürdeki ve din diye inanıldığını iddia ettiği kültürdeki kadın portresinin dışına çıkmaya çalıştı. Geleneksel cinsiyet rollerini ayakaltına alarak çocuklarına sorumluluklar verdi. Eşitlikçi bir nesil yetiştirmeye çalıştı. Yine ataerkil sistemden beslenen cinsiyete dayalı iş bölümünü yaşayışıyla reddetti. Ev içindeki özel alanda kapalı kalmak yerine, kamusal alana çıktı, kamusal alanda aktif roller edindi. Ekonomik özgürlüğünü kazanmak için çok çeşitli işler kurdu. Kimi zaman başarısız oldu vazgeçmedi tekrar baştan başladı.

Konca Kuriş yaşadığı dönemdeki eril anlayışın ürettiği kadın kimliğine karşı çıktı. İbadetin Türkçe yapılabileceğini, kadınların regl dönemlerinde namaz kılabilceğini, oruç tutabileceğini, Kur'an'ın sadece göğüslerini kapatmasını emrettiğini, Kur'an'da çarşafın olmadığını, Kur'an'da kadın ve erkeğe eşitlikçi yaklaşımın olduğunu, kadınların da erkekler gibi Cuma ve cenaze namazına katılabileceğini erkeklerle birlikte kılabilceğini söylemlerinde dile getirdi. Bu söylemler Türkiye'de büyük yankı uyandırdı ve çokça eleştirildi. Konca Kuriş'in bu söylemleri İslami feminizmin söylemleriyle kesişmektedir ve İslami feminist söylemlere denk düşmektedir.

KAYNAKÇA

Abou-Bakr, O. (2014). İslami Feminizm ve Bilginin Üretilmesi: Devrim sonrası Mısır'dan Manzaralar. Z. Ali içinde, *İslami Feminizmler* (s. 146-166). İstanbul: İletişim Yayınları.

Akyılmaz, Ö. (2015). Türkiye'deki Bloglarda İslamcı Feminist Yaklaşımla Yeni Bir Kadın Kimliğinin İnşası (Reçel Blog Örneği). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Anabilim Dalı, Gaziantep.

Anwar, Z. (2014). Dini Yasa Altındaki Malezya'da Kadın Hakları Müzakereleri. Z. Ali içinde, *İslami Feminizmler* (s. 127-146). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ayla, (2000). Konca Kuriş'in ardından. *Pazartesi Dergisi*, s. 6.
- Badran, M. (2009). Islamic Feminism: What's in a Name? M. Badran içinde, *Feminism in Islam: Secular and Religious convergences*, 242-252.
- Bedia, (2000). Konca Kuriş'in ardından. *Pazartesi Dergisi*, s. 6.
- Bilgin, V. (2003). Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 193-214.
- Bell, Hooks. *Feminizm Herkes İçindir*. İst: Çitlenbik Yay., 2000.
- Beşli, G.M. (2013). İslamcı Feminizm. https://www.academia.edu/16727489/%C4%B0slamc%C4%B1_Feminizm. (Erişim: 24.01.2019).
- Eraslan, S. (2000). Konca'nın ölümü örtülü olup da 'ortada' olan kadınlara bir gözdağı. *Pazartesi Dergisi*, s. 7.
- Güleçyüz, Y. (2000). Konca Kuriş Oyununun Bir Parçası. *Pazartesi Dergisi*, s. 7.
- Gürhan, Nazife (2011), "Kadın Bakış Açısıyla Kuran'ı Yeniden Okuma Denemesi- Amina Wedud-", *Kuran ve Kadın- e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* -www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 Sayı: VI, Kasım 2011.
- Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve "İslami Feminist" Söylem. *Bilim, Ahlak Ve Sanat Bağlamında Çağdaş İslam Algıları*, (s. 366383). Samsun.
- Hamidi, M. (2014). Avrupa'da Müslüman Feminizm: "Metinsel Aktivizm" ve Ulus Aşırı Niteliği. Z. Ali içinde, *İslami Feminizmler* (s. 88-100). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hosseini, Z. M. (2004). The quest for gender justice Emerging Feminist Voices in Islam. *Islam* 21(36), 1-5.
- Hürriyet, (2000). İstedığı gibi olmadı. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/istedigi-gibi-olmadi-39128298> (Erişim: 26.01.2019).
- İmaçer, Dilek. "Feminizm ve Yeni Yönelimleri". *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yeni Düşünce Hareketleri. Yıl: 5, Sayı: 19, 2002.
- Kuriş, Y. (2014). Konca Kuriş. *Ot Dergisi*.
- Kuriş, Y. (2018). Annem Konca Kuriş. https://www.youtube.com/watch?v=03ay_m1ZsLw (Erişim: 25.01.2019).
- London: One World Oxford. Darvishpour, M. (2003). "Islamic feminism": Compromise or Challenge To Feminism? *Iran bulletin- Middle East Forum*, 55-58
- Mernissi, Fatıma, (2003), *Kadınların İsyanı ve İslami Hafıza*, Ankara: Epos Yayınları.
- Ölçer, A. N. (2000). Konca Kuriş'in ardından. *Pazartesi Dergisi*, 6.
- Şenlikoğlu, E. (2000). Feminizm açısından önemli adımlar atmıştır. *Pazartesi Dergisi*, s. 8.
- Tunç, H. (2018). İslamcı Feminizm: Kavramsal Bir Tartışma. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1, 2, 235-247.

RAHMETLE ve SAYGIYLA

